

Кравченко Ганна ORCID iD <http://orcid.org/0000-0002-2156-3203>

Лю Яньші ORCID iD <http://orcid.org/0000-0002-6588-8325>

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Розглянуто питання сутності міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів та її структуру. Проблеми навчання студентів із зазначених спеціальностей передбачають отримання необхідних знань і можливостей професійного розвитку. Питання підготовки кадрів зі спеціальності перекладача в умовах бакалаврату досліджувались багатьма вченими різних країн. Стаття звертає увагу на дослідження поняття «міжкультурна компетентність». Аналіз досліджень поняття «міжкультурної компетентності» з точки зору різних підходів дозволив з'ясувати, що важливу роль в її формуванні відіграють емоції, особистісні якості. Визначено, що міжкультурна компетентність включає п'ять елементів: мотивацію, знання, вміння, контекст і результат.

Зосереджено увагу на композиційній моделі міжкультурної компетентності (дослідження Д. Діардорф), яка визначає когнітивні знання (елементи культурної самосвідомості, розуміння культури, специфічну для культури інформацію та соціолінгвістичну обізнаність); афективні елементи (ставлення, повага, відкритість, допитливість і терпимість до двозначності); поведінкові виміри (слухання, спостереження, інтерпретація, аналіз, оцінка та взаємозв'язок).

Встановлено, що поняття професійної компетентності сучасного бакалавра-перекладача може посилатися на професійні якості, необхідні для перекладачів, які займаються перекладацькою діяльністю, включаючи

професійні знання, професійну етику, здатність до міжособистісного спілкування з клієнтами тощо. Перекладацька компетенція належним чином проявляється: у стратегії роботи в режимі реального часу, а саме, в процесі автентичного перекладу; у розмежуванні двох мов при вирішенні проблем перекладу; оперуванні знаннями на ринку праці перекладачів; вирішенні проблем перекладу у різних типах тексту, використовуючи відповідні стратегії.

Ключові слова: міжкультурна компетентність; компетенція; модель міжкультурної компетентності; професійна компетентність

Kravchenko Hanna, Liu Yanshi. The essence and structure of intercultural competence of future translators.

The content of the article considers the essence of intercultural competence of future translators and its structure. Problems of teaching students in these specialties involve obtaining the necessary knowledge and opportunities for professional development. The issues of training in the specialty of translator in the bachelor's degree have been studied by many scientists from different countries.

The article draws attention to the study of the concept of "intercultural competence." Analysis of research on the concept of "intercultural competence" in terms of different approaches, revealed that an important role in its formation is played by emotions, personal qualities. Intercultural competence is defined as five elements: motivation, knowledge, skills, context and outcome.

The focus is on the compositional model of intercultural competence (D. Diardorf's research), which determines cognitive knowledge (elements of cultural self-awareness, understanding of culture, culture-specific information and sociolinguistic awareness); affective elements (attitude, respect, openness, curiosity and tolerance for ambiguity); behavioral dimensions (listening, observation, interpretation, analysis, evaluation and relationship).

It is established that the concept of professional competence of a modern bachelor-translator can refer to the professional qualities required for translators engaged in translation activities, including professional knowledge, professional

ethics, ability to interpersonal communication with clients, etc. Translation competence is properly manifested: in the strategy of work in real time, namely, in the process of authentic translation; in distinguishing between two languages in solving translation problems; operating knowledge in the labor market of translators; solving translation problems in different types of text, using appropriate strategies.

Key words: *intercultural competence; competence; model of intercultural competence; professional competence*

Кравченко Ганна Юрїївна, докторка педагогічних наук, професорка кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

Kravchenko Hanna, doctor ped. Sciences, Associate Professor, Department of Pedagogy, foreign philology and translation Kharkov National Economic University named after Semyon Kuznets

E-mail: innovatica@ukr.net

Лю Яньші, аспірант кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця; професор, школа іноземних мов, Університет мистецтв і наук у Сичуані, Китай

Liu Yanshi post-graduate student, Department of Pedagogy, foreign philology and translation Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine; Professor, School of Foreign Languages, Sichuan University of Arts and Science, China

E-mail: 936533660@qq.com

Актуальність проблеми. Підготовка перекладачів у закладах вищої освіти – одна з найактуальніших проблем сьогодення.

Питанням підготовки бакалаврів з усного та письмового перекладу в закладах вищої освіти Китаю займаються не одне десятиліття. Останнім часом Національний консультативний комітет з викладання англійської мови для спеціалістів вищої освіти при Міністерстві освіти Китаю цьому питанню приділяє особливу увагу [9].

Аналіз досліджень і публікацій. Моделі теорії міжкультурної компетентності були побудовані в 1990-х роках, які були висунуті Чен і Староста [12], Шпіцбергом [14]. Чен і Староста вважають, що міжкультурна компетентність включає три елементи: емоції, пізнання та поведінку, всі однаково важливі та взаємопов'язані. Емоція стосується міжкультурної чутливості, пізнання – міжкультурної обізнаності, а поведінка – інтерактивних

навичок [12]. З огляду на тенденцію американських учених зневажати іноземну мовну компетентність британський учений М. Байрам припустив, що *міжкультурна компетентність* – це здатність комунікаторів координувати різні мовні та культурні системи, охоплюючи знання, ставлення, вміння та критику. Серед них основою є знання іноземних мов, а ключова культурна обізнаність відіграє ключову роль. До структури міжкультурної компетентності М. Байрам відніс наступні компоненти: здатність долати непорозуміння, що виникають у процесі міжкультурної взаємодії; здатність пояснювати помилки міжкультурної взаємодії; бажання та готовність відкривати нове; здатність отримувати знання про іншу культурну дійсність та використовувати їх, проникати в іншомовну культуру; здатність встановлювати і підтримувати зв'язок між рідною та іншомовною культурою; приймаючи специфіку чужої культури, критично оцінювати свою; допитливість і відкритість у стосунках до інших індивідів; готовність приймати інші думки; здатність визначати рівень етноцентризму; здатність до подолання етноцентричних установок і забобонів [15].

На думку Шпіцберга, *міжкультурна компетентність* включає п'ять елементів: мотивацію, знання, вміння, контекст і результат, які відповідно належать до таких трьох систем, як індивід, сюжет та стосунки [14].

Джеймс П. Джонсон, Томаш Ленартович та Сальвадор Апуд пропонують визначення *міжкультурної компетенції* у міжнародному бізнесі та розробляють модель для розуміння того, як міжкультурна компетенція виховується у людей. Вони обговорюють такі три виміри, як знання, навички та особисті якості, а також їхню роль у загальній моделі побудови міжкультурної компетентності [4].

Колін Уорд запропонував модель процесу культурного шоку, яка складається з трьох складників: афекту, поведінки та пізнання, та висвітлює міжкультурний досвід для «мандрівників» між культурами. Цей композиційний підхід до міжкультурної компетентності значною мірою адаптував тристоронню класифікацію особистісних характеристик, а саме: когнітивних

(наприклад, відкритість, знання звичаїв культурної групи), афективних (наприклад, терпимість до двозначності, допитливість до інших практик культурних груп), і поведінкових (наприклад, гнучкість поведінки, оволодіння відповідною мовою) вимірів, в яких особи мають або вищий, або нижчий ступінь розвитку пропонованої особистісної характеристики [11].

За останні півстоліття багато визначень міжкультурної компетентності склалися з європейської та англофонської точок зору, які, як правило, зосереджують увагу на особистості, яка знаходиться в центрі компетенції [2].

Китайські вчені аналізують міжкультурну компетентність з точки зору викладання іноземних мов. Так, Даджин Лін зазначила, що міжкультурна компетентність включає поведінку, знання, психологію та морально-етичні фактори, а критеріями її оцінки є доцільність, ефективність і законність [8].

Аналіз досліджень поняття «*міжкультурної компетентності*» з точки зору різних підходів, дозволив дійти висновку, що в подальшому необхідні дослідження ролі емоцій, особистих властивостей особистості у розвитку міжкультурної компетентності. З огляду на те, що розвиток міжкультурної компетентності – це процес, який триває впродовж життя (Джанет М. Беннет), також необхідні подальші дослідження щодо фактичного процесу формування важливих знань, навичок протягом певного часу [2].

Отже, існуючі визначення міжкультурної компетентності, що окреслюють конкретні знання, навички та установки, які часто призводять до передбачуваних або заявлених результатів, таких як ефективне та відповідне спілкування, досягнення цілей, розвиток стосунків і вирішення конфліктів. А усунення розриву між знаннями та практичним їх застосуванням є вирішальною роллю міжкультурної компетентності.

Мета статті: проаналізувати сутність міжкультурної компетентності перекладачів із позицій міжкультурної компетенції спілкування, формування та розвитку відповідних компетенцій у бакалаврів-перекладачів для їхньої підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Викладення основного матеріалу. У міжкультурних дослідженнях

компетентність є ключовим поняттям для вивчення міжкультурної компетентності. У науковому обігу розробляються різноманітні визначення міжкультурної компетентності.

За Ф. Ланьє, «компетенція – це складне знання, як діяти в результаті інтеграції, мобілізації та організації поєднання можливостей і навички та знання, які ефективно використовуються в ситуаціях із загальними характеристиками. Загалом, компетенція включає: знання (поєднання конкретних знань із дисципліни), вміння (вирішення практичних задач) та навички (афективного чи соціального характеру)» [7, с. 32].

Науковці Арасаратнам і Дурфель [1], Дай і Чень [3], Діардорф [5] у своїх дослідженнях сходяться на думці, що *міжкультурна компетентність* складається з *афективного, когнітивного та поведінкового вимірів*.

Отже, й досі немає єдиної думки щодо визначення поняття «*міжкультурно компетентний*».

Зосереджуючись на результатах певних груп дослідників, Дарла Діардорф розробила *композиційну модель міжкультурної компетентності*, яка визначає *когнітивні знання* (елементи культурної самосвідомості, розуміння культури, специфічну для культури інформацію та соціолінгвістичну обізнаність); *афективні елементи* (ставлення, повага, відкритість, допитливість і терпимість до двозначності); *поведінкові* виміри (слухання, спостереження, інтерпретація, аналіз, оцінка та взаємозв'язок) [5] (рис. 1):



Рис. 1. Складники композиційної моделі міжкультурної компетентності
(за Дарлою Діардорфом)

Розглянемо складники композиційної моделі міжкультурної компетентності.

1. Афективний вимір стосується емоційного аспекту міжкультурної компетентності. Це мотиваційна сила, яка штовхає студентів до неперервного набуття знань і навичок у процесі побудови гармонійних і професійних стосунків із колегами (М. Байрам [15], Г. Чень [13], К. Окаяма, С. Фуруто, Дж. Едмонсон [10]). Для досягнення міжкультурної гармонії необхідні чотири афективні компоненти: відкритість, реляційна Я-концепція, активна емпатія та взаємна оцінка.

2. Когнітивний вимір стосується міжкультурної свідомості або розуміння культурних конвенцій свого колеги. Основні когнітивні здібності для міжкультурної компетентності – це культурні знання, критична культурна обізнаність, культурна інтеграція та міжкультурна перспектива.

3. Поведінковий вимір відноситься до практичних навичок у практиці міжкультурного спілкування. Його основні обов'язкові елементи, що впливають на міжкультурну ефективність: навичка взаємодії, ведення перемов про ідентичність, побудова зв'язків і творча напруга.

Людина має певні можливості адаптувати ці три виміри до нових культурних контекстів, коли вона взаємодіє з іншими людьми з різних культурних регіонів і з людьми іншого походження. Тобто особа з високим рівнем культурного інтелекту має: 1) когнітивні навички, які дозволяють їй ефективно функціонувати в новій культурі; 2) мотиваційний поштовх для адаптації до іншого культурного середовища; 3) здатність брати участь у адаптаційній поведінці [5].

Що ж стосується когнітивних навичок тих, хто вивчає іноземну мову, особливо перекладачів-бакалаврів, їхня міжкультурна компетентність повинна розумітись як адаптація до цільової культури, тобто здатності поводитися належним чином до культурної чутливості студентів і колег, регулювати своє

спілкування та взаємодію відповідно до обраного або визначеного контексту [10].

Моральний вимір міжкультурної компетентності перекладачів-бакалаврів стосується етичних принципів міжкультурної взаємодії; його основних норм та цінностей, що регулюють міжкультурну взаємодію, пов'язану в аспектах афекту, пізнання та поведінки [17].

Етичні принципи міжкультурної взаємодії (взаємна повага, щирість, толерантність та відповідальність) допомагають досягти студентам гармонійних стосунків і посилити взаємодію студентського співтовариства через непряме спілкуванням у процесі перекладання.

Поведінка перекладачів-бакалаврів передбачає міжкультурну взаємодію в процесі визначення мети перекладу з оригіналу, виділення ефективних і відповідних особливостей комунікативної діяльності.

Погоджуємося, що комунікативна компетентність – це здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації в певному колі ситуацій міжособистісної взаємодії. Комунікативна компетентність передбачає такий рівень взаємодії з оточуючими, який дозволяє особі в межах своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати в суспільстві, а також наявність життєвого досвіду, ерудиції, наукових знань тощо [16].

Отже, необхідно не тільки розвивати власну комунікативну майстерність, а й прищеплювати студентам культуру спілкування.

Професійна компетентність – це складне ноу-хау (яке включає знання, навички, ставлення, цінності тощо), що гарантує високий рівень роботи на робочому місці. Поняття професійної компетентності сучасного бакалавра-перекладача може посилатися на професійні якості, необхідні для перекладачів, які займаються перекладацькою діяльністю, включаючи професійні знання, професійну етику, здатність до міжособистісного спілкування з клієнтами тощо.

У табл. 1 відображено класифікацію, компоненти міжкультурної

компетентності та їхній прояв у професійній діяльності перекладачів:

Таблиця 1.

Класифікація компонентів міжкультурної компетентності у професійній діяльності перекладачів

Класифікація	Компоненти	Основний прояв
Базова компетентність	лінгвістична компетентність	лексика, синтаксис, текст, лінгвістика, прагматика, соціолінгвістика
	позалінгвістична компетентність	культура, знання енциклопедії
Основна компетентність	професійні знання з перекладу	міжкультурні теоретичні знання, комунікативна обізнаність тощо
	стратегічна компетентність	інтеграція, регулювання та контроль
Периферійна компетентність	інструментальна компетентність	пошук літератури, використання перекладених інструментів, консультація експертів
	психофізіологічний механізм	емоції, інтелект тощо.

На основі згаданого вище аналізу міжкультурної компетентності сутність міжкультурної компетенції для майбутніх перекладачів у напрямі формування базових, основних і периферійних компетентностей передбачає: взаємоповагу до культурного різноманіття: інклюзивність і критичну обізнаність; міжкультурну перспективу знань та їх аналіз; трансформацію, інтерпретацію та оцінку культурних текстів; ефективність і доцільність міжкультурного спілкування. Перекладацька компетенція належним чином проявляється: в стратегії роботи в режимі реального часу, а саме, в процесі автентичного перекладу; у розмежуванні двох мов при вирішенні проблем перекладу; оперуванні знаннями на ринку праці перекладачів; вирішенні проблем перекладу у різних типах тексту, використовуючи відповідні стратегії.

Виходячи із зазначеного вище, можна дійти **висновку**, що міжкультурна компетентність загалом визначається як спілкування та поведінка, які є одночасно ефективними та доречними в міжкультурних взаємодіях, при цьому ефективність стосується ступеня досягнення цілей особи, а доцільність –

способу та контексту досягнення цих цілей.

Перспективи подальших досліджень. Що стосується міжкультурної компетенції майбутнього перекладача, компоненти та основні сутності обговорюються з теоретичної точки зору, але емпіричне дослідження цих модифікацій потрібно провести для подальшого вивчення умов підготовки до професійної діяльності бакалаврів-перекладачів в аспектах методики викладання та управління освітньою діяльністю студентів.

Список використаних джерел

1. Арасаратнам, Л. А., Дурфель, М. Л. Компетентність міжкультурної комунікації: Визначення ключових компонентів з полікультурних перспектив. Міжнародний журнал міжкультурних відносин. 2005. No. 29. с. 137-163.
2. Беннетт, Дж. М. Вирощування міжкультурної компетентності: перспектива процесу. У Д. К. Діардорф (ред.), «Довідник з міжкультурної компетентності SAGE». Тисяча Оукс, Каліфорнія: Мудрець 2009. с. 121–140.
3. Дай, Х-д., Чень, Г. М. (за ред.). Компетентність міжкультурної комунікації: Концептуалізація та її розвиток у культурному контексті та взаємодіях. Ньюкасл-апон-Тайн, Великобританія: Кембриджські вчені. 2014.
4. Джонсон, Дж. П. Томаш Ленартович і Сальвадор Апуд. Міжкультурна компетентність у міжнародному бізнесі: до визначення та моделі. Журнал міжнародних бізнес-досліджень. 2006. No. 37. с.25-43.
5. Діардорф, Д. К. Виявлення та оцінка міжкультурної компетентності як студентського результату інтернаціоналізації. Журнал досліджень з міжнародної освіти, 2006. No. 10. с. 241-266.
6. Кравченко Г. Ю. Підготовка перекладачів-бакалаврів у закладах вищої освіти Китаю / Лю Яньші, Кравченко Г. Ю. // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. ; голов. ред. д-р пед. наук, проф. Д. В. Коваленко. Харків, 2020. № 67. С.162-173.
7. Ланьє, Франсуа. Рессір ла формації, що відповідає компетенціям, Монреаль: Герен. 2000.

8. Лін Даджин. Новий підхід до міжкультурної комунікативної компетентності. Журнал нормального університету Фуцзянь (видання для філософії та соціальних наук), 1996 No 3. с.58-62.
9. Національний консультативний комітет з викладання англійської мови для спеціалістів вищої освіти при Міністерстві освіти Китаю. «Національний посібник з викладання іноземних мов». Пекін: Викладання іноземних мов та наукова преса. 2020. с. 25.
10. Окаяма, К. М., Фуруто, С. Б. та Едмондсон, Дж. 'Компоненти культурної компетентності: ставлення, знання та вміння. Культурно компетентна практика: Навички, втручання та оцінки. Бостон, Массачусетс: Еллін і Бекон. 2001. с.89-100.
11. Урд, К., Бохнер, С., і Фернхем, А. Психологія культурного шоку. Лондон, Великобританія: Рутледж. 2001.
12. Чень Г. М, Староста В. Дж. Компетенція міжкультурного спілкування: синтез. Щорічник спілкування. 1996. No. 19. с.353—383.
13. Чень Г. М. Модель глобальної комунікативної компетентності. Дослідження засобів масової інформації в Китаї, 2005. No. 1. с.3-11.
14. Шпіцберг, Б. Х. 'Модель компетентності міжкультурного спілкування'. Міжкультурна комунікація: Читач (8-е видання). Белмонт, Каліфорнія: Навчання Wadsworth Cengage. 1997. с. 379—391.
15. Byram, M. *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Clevedon, UK: Multilingual Matters. 1997
16. Bilyk N. I. Communicative competence as a professional quality of teacher for general secondary education // Theory and practice of introduction of competence approach to higher education in Ukraine : monograph / edit. S. T. Zolotukhina, I. M. Trubavina. Vienna: Premier Publishing, 2019. 370 p. P. 191–201. ISBN 978-3-903197-55-8.
17. Earley, P. C., Ang, S. Cultural intelligence: Individual interactions across cultures. Palo Alto, CA: Stanford University Press, 2003.

References

1. Arasaratnam, L. A., Durfel, M. L. Kompetentnist mizhkulturnoyi komunikaciyi: Vznachennya klyuchovih komponentiv z polikulturnih perspektiv. Mizhnarodnij zhurnal mizhkulturnih vidnosin. 2005. No. 29. c. 137-163.
2. Bennett, Dzh. M. Viroshuvannya mizhkulturnoyi kompetentnosti: perspektiva procesu. U D. K. Diardorf (red.), «Dovidnik z mizhkulturnoyi kompetentnosti SAGE». Tisyacha Ouks, Kaliforniya: Mudrec 2009. s. 121–140.
3. Bilyk N. I. Somcommunicative competence as a professional quality of teacher for general secondary education // Theory and practice of introduction of competence approach to higher education in Ukraine : monograph / edit. S. T. Zolotukhina, I. M. Trubavina. Vienna: Premier Publishing, 2019. 370 p. P. 191–201. ISBN 978-3-903197-55-8.
4. Byram, M. Teaching and assessing intercultural communicative competence. Clevedon, UK: Multilingual Matters. 1997
5. Chen G. M, Starosta V. Dzh. Kompetenciya mizhkulturnogo spilkuvannya: sintez. Shorichnik spilkuvannya. 1996. No. 19. c.353–383.
6. Chen G. M. Model globalnoyi komunikativnoyi kompetentnosti. Doslidzhennya zasobiv masovoyi informaciyi v Kitayi, 2005. No. 1. c.3-11.
7. Daj, X-d., Chen, G. M. (za red.). Kompetentnist mizhkulturnoyi komunikaciyi: Konceptualizaciya ta yiyi rozvitok u kulturnomu konteksti ta vzayemodiyah. Nyukasl-apon-Tajm, Velikobritaniya: Kembridzhski vcheni. 2014.
8. Diardorf, D. K. Viyavlennya ta ocinka mizhkulturnoyi kompetentnosti yak studentskogo rezultatu internacionalizaciyi. Zhurnal doslidzhen z mizhnarodnoyi osviti, 2006. No. 10. c. 241-266.
9. Dzhonson, Dzh. P. Tomash Lenartovich i Salvador Apud. Mizhkulturna kompetentnist u mizhnarodnomu biznesi: do vznachennya ta modeli. Zhurnal mizhnarodnih biznes-doslidzhen. 2006. No. 37. c.25-43.
10. Earley, P. C., Ang, S. Cultural intelligence: Individual interactions across cultures. Palo Alto, CA: Stanford University Press, 2003.

11. Kravchenko G. Yu. Pidgotovka perekkladachiv-bakalavriv u zakladah vishoyi osviti Kitayu / Lyu Yanshi, Kravchenko G. Yu. // Problemi inzhenerno-pedagogichnoyi osviti: zb. nauk. pr. / Ukr. inzh.-ped. akad. ; golov. red. d-r ped. nauk, prof. D. V. Kovalenko. Harkiv, 2020. № 67. S.162-173.

12. Lanye, Fransua. Ressor la formaciyi, sho vidpovidaye kompetenciyam, Monreal: Geren. 2000.

13. Lin Dadzhin. Novij pidhid do mizhkulturnoyi komunikativnoyi kompetentnosti. Zhurnal normalnogo universitetu Fuczyan (vidannya dlya filosofiyi ta socialnih nauk), 1996 No 3. c.58-62.

14. Nacionalnij konsultativnij komitet z vikladannya anglijskoyi movi dlya specialistiv vishoyi osviti pri Ministerstvi osviti Kitayu. «Nacionalnij posibnik z vikladannya inozemnih mov». Pekin: Vikladannya inozemnih mov ta naukova presa. 2020. c. 25.

15. Okayama, K. M., Furuto, S. B. ta Edmondson, Dzh. 'Komponenti kulturnoyi kompetentnosti: stavlennya, znannya ta vminnya. Kulturno kompetentna praktika: Navichki, vtruchannya ta ocinki. Boston, Massachusetts: Ellin i Bekon. 2001. c.89-100.

16. Shpicberg, B. H. 'Model kompetentnosti mizhkulturnogo spilkuvannya'. Mizhkulturna komunikaciya: Chitach (8-e vidannya). Belmont, Kaliforniya: Navchannya Wadsworth Cengage. 1997. c. 379—391.

17. Uord, K., Bohner, S., i Fernhem, A. Psihologiya kulturnogo shoku. London, Velikobritaniya: Rutledzh. 2001.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 13.03.2021